

Emlékezés Dósa Elekre (1803-1867), a Magyar Tudományos Akadémia levelező és tiszteleti tagjára

Remembering Elek Dósa (1803-1867), Corresponding and Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

Dósa Elek életműve alapvetően feldolgozottnak tekinthető.¹ Dósa Elek 1803. március 15-én² született Marosvásárhelyen³ (Marosszék).⁴ A makfalvi nemesi előnevet (predikátum) viselte,⁵ állítólag a székely lófő Dózsa (Dósa) György (1470-1514) [a forrásokban: Székely György, Georgius Zekel] a marosszéki makfalvi Dósák közül való volt.⁶ Dósa Elek édesapja Dósa Gergely (1761-1826)⁷ jogtanár volt,⁸ akit 1794-ben neveztek ki a marosvásárhelyi református főtanoda első jogi oktatójává.⁹ Két -évszám nélküli- kéziratot műve maradt fenn, köztük egy magyar nyelvű perjog, valamint egy természetjog.¹⁰ Édesanyja Basa Rákhel (1777-1841), a kollégium történelemtanárának, Basa István református lelkésznek leánya.¹¹ A fiú az apához hasonlóan hazai és külföldi tanulmányokat egyaránt folytatott.¹² Dósa Elek, későbbi jeles jogtudós és jogi író 1810 és 1825 között a marosvásárhelyi református kollégiumban folytatta tanulmányait.¹³ Hét éves korában 1810. február 10-től szülővárosában, az evangéliumi református kollégium első osztályába lépett („első tagozat”), és 1819. július 3-án az ún. felsőbb

¹ Id. Szinnyei József: Dósa Elek [címszó]. In: Id. Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái II. Caban – Exner*. Budapest, Hornyánszky Viktor, 1893. 1027-1030.; Beér János: Dósa Elek. [címszó]. In: Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon I. A-K*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967. 392-393.; Markó László: Dósa Elek [szócikk]. In: Balogh Margit-Burucs Kornélia-Hay Diana-Markó László: *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002 I. A-H*. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ-Tudománytár, 2003. 275-276.; Veress Emőd: Az Erdélyhoni jogtudományról és Dósa Elekről. In: Dósa Elek: *Erdélyhoni jogtudomány I. Erdélyhoni közjogtan.* (S.a.r.: Rokolya Gábor). Budapest, Közjegyzői Akadémia Kiadó, 2019. 5-15. *Studia Notarialia Hungarica-Közjegyzői Tanulmányok* 33. (Sor. szerk.: Rokolya Gábor).

² Id. Szinnyei (1893) 1027.; Beér (1967) 392.; Markó (2003) 275.

³ Id. Szinnyei (1893) 1027.; Beér (1967) 392

⁴ A székely széket megnevezi: Markó (2003) 275.

⁵ Id. Szinnyei (1893) 1027.; Veress Emőd: Az Erdélyhoni jogtudományról és Dósa Elekről. In: Dósa Elek: *Erdélyhoni jogtudomány I. Erdélyhoni közjogtan.* (S.a.r.: Rokolya Gábor). Budapest, Közjegyzői Akadémia Kiadó, 2019. 5-15. *Studia Notarialia Hungarica-Közjegyzői Tanulmányok* 33. (Sor. szerk.: Rokolya Gábor). Lásd az 5. oldalon írtakat.

⁶ Dózsáról a lófő székely mivoltát egy 1507. július 17-i keltezésű oklevél szövege alapján („*Georgius Dosa Siculus de Makfalva in sede Maros existente*”) az Örlöcz-nem Szovát ágán lévő tagjaként kimutatja, megjegyezve, hogy később az utódok nem nagyon emlegették őt őseik sorában: Márki Sándor: *Dósa György*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1913. 9-16. *Magyar történelmi életrajzok sorozat*.

⁷ Születési évére: Nagy Péter: Adalékok a Dósa család és a marosvásárhelyi jogi oktatás kapcsolatának történetéhez. *Forum. Acta Juridica et Politica* 14. évf. (2024) 3. sz. 125. Halála évére: Nagy (2024a) 127.

⁸ A külföldi tanulmányokat a Göttingeni Egyetemen végezte. Nagy (2024a) 126.

⁹ Veress (2019) 5.; Nagy (2024a) 126. (Még az apa, Dósa Gergely életműve körében említi a házasságot).

¹⁰ Dósa Gergely: *Pertani cursus*. Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, Ms. 1980. Dósa Gergely: *A polgári törvénynek az emberiség' (természet) törvénye' igaz értelméből vett védelme*. Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, Ms. 2071. Mint Nagy rámutat, a *Pertani cursus*-t Bónis is említi a magyar perjogi emlékeként az *Erdélyi perjogi emlékek* című, két művet közreadó szövegkiadásában. Bónis György: *Erdélyi perjogi emlékek. [Köszegi Antal (?)]*: *Idea processuum 1776*. Id. Szász Károly *perjogi előadásai 1836*. Kolozsvár-Budapest, Minerva – Erdélyi Tudományos Intézet - Teleki Pál Intézet, 1942. xxii. Másutt ugyanakkor Bónis azt is megjegyzi, hogy Dósa Elek: *De actionibus* című 1834-es kézírata is jelentős. Különösen igaz ez, ha az *Erdélyhoni jogtudomány III. Erdélyi magyar pertan* című kötetére gondolunk, mint nyomtatott forrásra. Éppen ennek megjelenése volt az oka, hogy nem Dósa Elek kéziratának kiadása mellett döntött. Az 1834-es kéziratra: Bónis (1942) xv. 28. l. A nyomtatott mű jelentőségére: Bónis (1942) xxii-xxiii.

¹¹ Veress (2019) 6.; Nagy (2024a) 126.

¹² Beér (1967) 392.

¹³ Id. Szinnyei (1893) 1027.; Markó (2003) 275.

tudományokat” (felső tagozat) hallgató ifjak közé lépett.¹⁴ Később, 1825-ben az ún. filológiai („philológiai”) osztályban ún. köztanító lett,¹⁵ míg ezt követően 1827. január 30-án a hazai jogból, illetve a törvényszéki gyakorlat és hazai történelemből vizsgát tett.¹⁶ 1827. áprilisától fogva Bárczay Pál pest megyei első alispán, míg 1827, november 11-től Hubay József ügyvéd mellett gyakornokoskodott, ez joggyakorlati, ún. patvarista korszaka.¹⁷ Később, 1827-ben Kövy Sándornál (1763-1829), a neves jogtudósnál, református főiskolai jogtanárnál¹⁸ tanult a sárospataki jogakadémián¹⁹ két hónapnyi időtartamban 1827. szeptemberében és

¹⁴ Id. Szinnyei (1893) 1027.

¹⁵ Id. Szinnyei (1893) 1027-1028.

¹⁶ Id. Szinnyei (1893) 1027.

¹⁷ Id. Szinnyei (1893) 1028.

¹⁸ Kövy Sándor életére és pályájára: Szabadfalvi József: Emlékezés Kövy Sándorra, a kiemelkedő jogtudósra, a Magyar Tudós Társaság alapszabályzatának egyik kidolgozójára. *Akadémikusok Emlékezete* (korábban használt elnevezéssel lásd: *Jubileumi Megemlékezések*) 12. évf. (2026) 51. sz. 1-5. https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2026/Kövy_Sándor_SZABADFALVI_MTA_2026.pdf f. Kossuth Lajos (1802-1894) írta Kövyről: „Bevégezvén Eperjesen tanulmányaimat, jogot mentem tanulni nem Pestre, hanem Sárospatakra. [...] Tanárom Kövy Sándor volt, hírneves magyar jogász, nem hiszem, hogy akkoriban az *elméleti magyar jogot* valaki *jobban tudta volna*, mint ő; kézkönyvét latin nyelven adta ki, de előadásait magyarul tartotta. Tölcserrel öntötte az ember fejébe a jogtudományt. Lehetetlen volt meg nem tanulni.” Szabadfalvi (2026) 2.

¹⁹ Markó (2003) 275. A jogakadémiák (vagy szinonim kifejezéssel: jogliceumok) kérdésére több alapirodalom vonatkozik. Ezen típusú oktatási intézmények alapítása a protestánsokhoz kötődött, akiknek az állam megtiltotta a felsőiskolák létrehozatalát. Így indult meg a jogi oktatás a protestáns gimnáziumokban: Sárospatakon 1664-ben, Eperjesen 1665/1667-ben, Losoncon 1730-ban, Debrecenben és Késmárkon 1742-ben. Később önálló jogi tanszékeket állítottak fel: Sárospatakon 1793-ban, Debrecenben 1800-ban, Kecskeméten 1831-ben, Pápán 1832-ben, Máramarosszigeten 1836-ban. A 18–19. században 14 állami és felekezeti jogakadémia jött létre, amely az egyetemhez képest rövidebb, de felsőfokú oktatást biztosított. Ezek részben királyi vagy állami alapításúak, illetőleg felekezeti alapon működők voltak. Állami és királyi jogakadémiák voltak: a győri, a kassai (jelenleg: Košice, Szlovákia), a nagyszombati (jelenleg: Sibiu, Románia), a nagyszombati (jelenleg: Trnava, Szlovákia) és a nagyvárad (jelenleg: Oradea, Románia). Katolikus jogakadémia volt az egri és a pécsi, református pedig Debrecenben, Máramarosszigeten (jelenleg: Sigethu Marmáției, Románia), Pápán Sárospatakon működött. Evangélikus jogakadémia volt az eperjesi (jelenleg: Prešov, Szlovákia), a pozsonyi (jelenleg: Bratislava, Szlovákia), valamint a soproni. Az 1901. évben tíz jogakadémia állt fenn: egy állami/királyi (Kassa); két tanulmányi alapról fenntartott királyi (Nagyvárad, Pozsony); két katolikus főpapi (az egri érseki és a pécsi püspöki jogliceum); egy evangélikus (Eperjes); valamint négy református (Debrecen, Máramarossziget, Kecskemét, Sárospatak). Ezen intézmények többsége az 1910-es években egyetemekbe olvadt be, vagy megszűnt. (A kolozsvári az egyetem megalapításával szűnt meg 1872-ben. A nagyszombati 1886–1887-ben, míg a győri 1891–1892-ben fejezte be működését.) Az 1920-as területi elcsatolások következtében tovább csökkent a jogakadémiák száma. Az 1930-as években már csak az egri, a kecskeméti, valamint a miskolci működött. A század közepén, 1949-ben pedig a Rákosi-rendszer végleg megszüntette ezt az oktatási formát [4105/1949. (VII. 5.) Korm. r.]. Általában a jogakadémiák (jogliceumok kérdésére időrendben): Horváth Ödön: *Jogakadémia (jogliceum)*. In: Márkus Dezső (szerk.): *Magyar jogi lexikon IV. Halászygyűri – Kitionich. Hat kötetben, számos szakférfiú közreműködésével*. Budapest, Pallas, 1903. 436–450.; Györgyi Kálmán: *Jogi oktatás*. In: Szabó Imre (szerk.): *Állam- és jogtudományi enciklopédia I. A–K*. Budapest, Akadémiai, 1980. 885–908.; Pomogyi László: *Jogakadémia*. In: Pomogyi László: *Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézikönyvtár*. Budapest, M-érték, 2008. 510–511. Az egyes intézményekre a városok ábécérendjében, és azon belül időrendben: Debrecen: P. Szabó Béla (szerk.): *„Ernyedetlen szorgalommal.” A Debreceni Tudományegyetem jogászprofesszorai*. Debrecen, DE ÁJK – DELA, 2014. 688. Eger: Udvardy László: *Az Egri Érseki Jogliceum története (1740–1896)*. Eger, Érseki Jogliceum, 1898. xv, 935. Eperjes: Gömör János: *Az Eperjesi Ev. Kollégium rövid története 1531-1931*. Prešov, Kösch Nyomda, 1933. 79.; Sereg Péter: *Az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia története*. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2021. 140. Kolozsvár: Szabó Miklós-Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521-1700. Fontes rerum scholasticarum IV*. Szerk.: Keserű Bálint. Szeged, JATE, 1992. xi, 392.; Varga Júlia: *A kolozsvári királyi liceum hallgatósa 1784-1848*. MTA Egyetemtörténeti Albizottság – ELTE Egyetemi Levéltár, 2000. 319., 6. (mellékletek külön lapokon). Miskolc: Bruckner Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és*

októberében.²⁰ 1828. május 19-én büntetőjogból; július 14-én római jogból, 1829. január 28-án egyházi jogból tett egyetemi vizsgáiról nyert oklevelet.²¹ Ezeket követően, 1828. szeptember 24-én²² Pesten ügyvédi vizsgája a cezúrával vált teljessé.²³ Az 1829-es évben Erdélyben elsőként szerzett jogtudományi doktori oklevelet.²⁴ 1829. január 9-én, február 20-án, és április 24-én tette le doktori szigorlatait.²⁵ Doktori értekezése, vagy vizsgatézis-nyomtatványa nem ismeretes.²⁶ A teológiai tanfolyamot is elvégezte.²⁷ A külföldi tanulmányokhoz ebben az időben az erdélyi kancellária által kibocsátott útlevel kellett, melyet nem kapott meg. Sok utánajárás, és Ferenc királynál elért magánkihallgatás után az államkancellária, és nem az erdélyi kancellária bocsátotta ki számára a fél évre szóló útlevelet.²⁸ Majd 1830-tól tette meg

kultúr munkássága 1919–1949. Miskolc, ME ÁJK, 1996. 288.; Stipta István: A Miskolci Evangélikus Jogakadémia (1919–1949). In: Horváth István (szerk.): *A pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923.* Pécs, Publikon, 2009. 65–86. Nagyszeben: Szabó Béla: A nagyszebeni jogakadémia megalapításának előzményei. In: Máthé Gábor – Révész T. Mihály – Gosztonyi Gergely (szerk.): *Jogtörténeti parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére.* Budapest, ELTE Eötvös, 2013. 338–347.; Nagyvárad: Bozóky Alajos: *A nagyvárad királyi akadémia százados múltja 1788-tól 1888-ig, százéves jubileuma alkalmából.* Budapest, Egyetemi Nyomda, 1889. iv, 254.; Bozóky Alajos: *A Nagyvárad Kir. Jog- és Államtudományi Kar almanachja 1886-1887-ről. Közli: Az igazgató. Tizenharmadik évfolyam.* Nagyvárad, Hügel Ottó, 1887. 59.; Varga Júlia: *A Nagyvárad Királyi Jogakadémia (1780-1848) és a Püspöki Szeminárium (1741-1848) hallgatósága.* Budapest, ELTE Levéltár, 2006. 327. Pécs: Csizmadia Andor: Jogi oktatás a Pécsi Kir. Akadémián a 19. században. In: Csizmadia Andor (szerk.): *A 600 éves jogi felsőoktatás történetéből 1367–1967. A pécsi egyetem történeti konferencia anyagából (1967. október 12.).* Pécs, PTE, 1968. 27–40.; Fényes Miklós: A hazai jog oktatása és tananyaga a Pécsi Akadémián (1798–1799). In: Csizmadia Andor (szerk.): *A 600 éves jogi felsőoktatás történetéből 1367–1967. A pécsi egyetem történeti konferencia anyagából (1967. október 12.).* Pécs, PTE, 1968. 41–51.; Kajtár István-Pohánka Éva (szerk.): *A pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923.* Pécs, Publikon, 2009. 313.; Pozsony: Ortvay Tivadar: *Száz év egy hazai főiskola életéből. A pozsonyi királyi akadémiának 1784-től 1884-ig való fennállása alkalmából.* Budapest, Egyetemi Nyomda, 1884. vi, 324.; M. Novák Veronika: *A Pozsonyi Jogakadémia hallgatósága 1777-1849.* Budapest, MTA Egyetem történeti Albizottság – ELTE Egyetemi Levéltár, 2007. 654. A jogakadémiákról (joglyceumokról) írott fentebbi megállapításokra és forrásgyűjtésre: Koi Gyula: Adalékok egy 1795-ös erdélyi jogtanári beszédet tartalmazó, ismeretlen alkotójú nyomtatvány szerzőségének kérdéséhez – Petrik IX. 321. In: Peres Zsuzsanna – Bathó Gábor (szerk.): *Labor est etiam ipse voluptas. Ünnepi tanulmányok a 80 éves Máthé Gábor tiszteletére.* Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 629-640. A forrásgyűjtés városok szerint e dolgozatban került először tagolásra, és a fontes-rendszer több helyen kiegészítésre került. A Petrik IX. 321. jelzésű nyomtatvány leírása: A Petrik-féle bibliográfia IX. kötetének 321. oldalán az 5. tétel így szól: *Nemes ifjak! tizenkilencedik esztendeje, hogy tanítom hazánk törvényét.* [Ismeretlen kolozsvári jogtanár beszéde.] <1795> [Török.] Cluj-Napoca, Acad. A terjedelemjelzés nélküli, vélhetően egy lapos kisnyomtatványt a Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Fiókkönyvtára (Biblioteca Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca) őrzi, számunkra a szövege nem hozzáférhető. A szerző megállapításunk szerint Winkler János, aki 1775 és 1815 között volt a hazai jog tanára. (A beazonosítás A.A. (1873) 192. adatai alapján történt). Az eredményt közlő tanulmány részlete: Koi (2021) 636-637.

²⁰ A részletekre egyedüli forrás: Id. Szinnyei (1893) 1028. Említőleg: Veress (2019) 6.; Nagy (2024a) 126.

²¹ Id. Szinnyei (1893) 1028-1029.

²² A dátumra: Id. Szinnyei (1893) 1028.

²³ Markó (2003) 275.; Veress (2019) 6.; Nagy (2024a) 126.

²⁴ Id. Szinnyei (1893) 1028.; Markó (2003) 275.; Nagy (2024a) 126.

²⁵ Id. Szinnyei (1893) 1027-1028.

²⁶ A korszak egyéb hazai jogi vizsgatézis- és kisebb mértékben jogi doktori értekezés-nyomtatványaira: Koi Gyula: Adatok 1800 utáni jogirodalmi könyvkiadásunkhoz. Könyvészetileg ismeretlen nyomtatványok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kari Könyvtárában valamint az ELTE Egyetemi Levéltárában. *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae* 47 (2005) 241-280.

²⁷ Veress (2019) 6.

²⁸ Veress (2019) 7.

Szentkirályi Mórival (Mórral)²⁹ a korban szokásos külföldi egyetemjárást (peregrinációt) leginkább német egyetemeken,³⁰ mely elsősorban Göttingenbe irányult.³¹ A kéziratok között jelzett útinapló alapján megállapítható útvonal az alábbi volt: Prága, Drezda, Lipcse, Weimar, Jéna, Göttingen, Kassel, Hannover, Hamburg, Berlin, Göttingen, Marburg, Heidelberg és Augsburg. Előadásokat Prágában, Lipcsében, Jénában, Göttingenben, Berlinben, Marburgban, Heidelbergben és Augsburgban hallgatott.³² Egyik egyetemre sem iratkozott be, hogy minél több helyszínt láthasson,³³ így a csehországi német képzés mellett a német nyelvterület 13 egyeteméről nyert tapasztalatot. Előadást a csehországi Prága (német) egyetemén,³⁴ és még 7 német városban hallgatott.³⁵ Weimarban Johann Wolfgang von Goethe-t (1749-1832) látogatta meg.³⁶ Heidelbergben részt vett Carl Joseph Anton Mittermaier (1787-1867) abolícionista büntetőjog-tudós prelegálásán, Berlinben pedig Friedrich Carl von Savigny-tól (1779-1861), a római jog és a magánjog nemzetközi mércével mért egyik legnagyobb művelőjétől hallgatta meg az Institúciókról szóló előadást.³⁷ Hallgathatta Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) a filozófia és a jogbölcselet egyik legnagyobb alakjának előadását is, azonban ezt a terem rossz akusztikája miatt csak részben tudta követni. A Föld bolygóról értekezett, mint az értelmes élőlények egyetlen otthonáról, míg a többi égitest szerinte csak „gőzcsomó.” Illetőleg Friedrich Wilhelm Joseph Schelling (1775–1854) német filozófus néhány meglátását érintette az előadás.³⁸ Az 1831 és 1848 közötti időszakban marosvásárhelyi református jogakadémia jogtanára volt.³⁹ Az 1831. január 22-én az evangéliumi református jogakadémián jogtanárrá történt beiktatása és beköszöntő beszéde⁴⁰ oka elődje, apja halála volt.⁴¹ Később, 1838-ban házasodott, Gyarmathi Veress Terézt (1815-1864) vette nőül. Két felnőttkort megélt gyermekük, Miklós (1841) és Katalin (1850-) mellett két, korán meghalt fiuk született.⁴² Jogakadémiai tanárként 1848. májusáig működött.⁴³ A kétéves jogi tanfolyamon hazai magán- és közjogot, római jogot, büntetőjogot, és perjogot adott elő, képzett jogászok: táblabírák, ügyvédek (prókátorok) egyaránt hallgatták. Magyar, latin, és német nyelven is oktatott.⁴⁴ (A

²⁹ Markó (2003) 275.; Szentkirályi Móric személyére és közigazgatási tárgyú műveire: Koi Gyula: [Szentkirályi Mórival foglalkozó részek]. In: Koi Gyula: *Évszázadok mezsgyéjén. Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája. Zsoldos Ignác (1803-1885) Récsi Emil (1822-1864) Concha Győző (1846-1933) Magyary Zoltán (1888-1945)*. Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, 2013. 19-19.; Koi Gyula: [Szentkirályi Mórival foglalkozó részek]. In: Koi Gyula: *A közigazgatás-tudományi nézetek fejlődése. Külföldi hatások a magyar közigazgatási jog és közigazgatástan művelésében a kamerálisztika időszakától a Magyary-iskola koráig*. Budapest, Nemzeti Közszerződési és Tankönyv Kiadó, 2014. 125. 646. lj.

³⁰ Id. Szinnyei (1893) 1027.; Beér (1967) 392.; Markó (2003) 275.; Veress (2019) 7-8.

³¹ A kérdésre: Nagy Péter: Dósa Elek utazása és a korabeli német jogtudomány. *Glossa Iuridica* 11. évf. (2024) 3-4. sz. 11-28.

³² Nagy (2024b) 16. főszöveg, valamint 16. lj.

³³ Nagy (2024b) 25.

³⁴ A beiratkozott hallgatókra: Mészáros Andor: *Magyarországi diákok a prágai egyetemeken 1850-1918*. Budapest, ELTE Egyetemi Levéltár, 2001. 180.

³⁵ Saját összegzésünk (K.Gy.).

³⁶ A látogatás részleteire: Nagy (2024b) 19-20.

³⁷ Nagy (2024b) 24.

³⁸ Nagy (2024b) 20-21.

³⁹ Kimerítő részletességgel: Id. Szinnyei (1893) 1027.; említőleg: Beér (1967) 392.; részletesen: Markó (2003) 275.; kimerítő részletességgel: Veress (2019) 8.

⁴⁰ Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁴¹ Veress (2019) 6- 7.

⁴² Veress (2019) 9.

⁴³ Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁴⁴ Veress (2019) 8.

kézírtos napló tanúsága szerint a német egyetemi könyvtárakban a szakmai „francia journalokat” is olvasta).⁴⁵ 1849. február 12-én⁴⁶ Csányi László javaslatára⁴⁷ a forradalom és szabadságharc idején Dósa Marosszék kormánybiztosa volt a források szerint.⁴⁸ Valójában Marosszék kormánybiztosságát nem vállalta el, ehelyett a királyföldi kormánybiztosi tisztséget kapta, így Brassóban tevékenykedett.⁴⁹ 1850-ben, szeptember hónapban a kollégiumi előljáróság ún. paedagogarchai hivatallal ruházta fel.⁵⁰ Az időszakot követő megtorlások idején az osztrák kormányzat, miután a székelyföldi kormánybiztosi kinevezést az új hatalomtól oktatási feladatai miatt nem akarta elfogadni,⁵¹ ezért Marosvásárhelyre internálta, és javait zár alá vette.⁵² Később, 1851-ben (az 1851. október 15-i idézést követően, decemberben)⁵³ a pesti haditörvényszék hazabocsátotta,⁵⁴ majd 1852-ben négy évi várfogságra ítélte.⁵⁵ 1852. május 9-én elfogták, Nagyszebenbe vitték, majd Josephstadtba internálták.⁵⁶ A börtönben a nedves környezetben megbetegedett, ez ágyazott meg korai halálának.⁵⁷ Szerencsés módon, Brassó város közbenjárására⁵⁸ már 1852. november 25-én⁵⁹ császári kegyelemmel szabadult.⁶⁰ Valamennyi hivatalra alkalmasnak nyilvánították, kivéve az oktatást.⁶¹ Ezután 1852-től szülővárosában ügyvéd.⁶² A javaival kapcsolatos eljárás 1854 elején ért véget, és az árverés 1855-ben történt. Javait barátai vették meg, melyeket később számára ingyenesen visszajuttattak. Neves könyvtára a kollégiumba került.⁶³ Marosvásárhelyen a marosvásárhelyi református egyház algondnoka 1857-től,⁶⁴ majd 1865-től főgondnoka.⁶⁵ 1857. december 6-án Marosvásárhelyen az egyházi tanács által történt meg algondnokká választása,⁶⁶ a főgondnokságot egész pontosan 1865. június 19-én nyerte el.⁶⁷ Közben 1860. december 30-án a székesfehérvári értekezleten képviselte a székely nemzetet és a református egyházat.⁶⁸ Az 1862. évtől, 1862. szeptember 9-i kezdettel⁶⁹ ismét jogtanár lehetett a marosvásárhelyi jogakadémián.⁷⁰ Később, 1866-tól politikai pályára lépett. Ekkortól Marosvásárhely

⁴⁵ Nagy (2024b) 22.

⁴⁶ Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁴⁷ Id. Szinnyei (1893) 1029.

⁴⁸ Id. Szinnyei (1893) 1028.; Beér (1967) 392.; Markó (2003) 275.

⁴⁹ Veress (2019) 11.

⁵⁰ Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁵¹ Veress (2019) 11.

⁵² Id. Szinnyei (1893) 1028.; Markó (2003) 275.

⁵³ Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁵⁴ Veress (2019) 11.

⁵⁵ Említőleg: Id. Szinnyei (1893) 1028.; Markó (2003) 275.

⁵⁶ Id. Szinnyei (1893) 1028.; a pontos időpontra: Veress (2019) 11.

⁵⁷ Veress (2019) 11.

⁵⁸ Veress (2019) 8.

⁵⁹ Id. Szinnyei (1893) 1028. a pontos dátum forrása.

⁶⁰ Említőleg: Id. Szinnyei (1893) 1028.; Markó (2003) 275.

⁶¹ Veress (2019) 11.

⁶² Beér (1967) 392.; Markó (2003) 275.

⁶³ Veress (2019) 11.

⁶⁴ Markó (2003) 275.

⁶⁵ Markó (2003) 275.

⁶⁶ Részletesen, dátummal: Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁶⁷ Részletesen, dátummal: Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁶⁸ Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁶⁹ Részletesen, dátummal: Id. Szinnyei (1893) 1028.

⁷⁰ Részletesen: Id. Szinnyei (1893) 1028.; Beér (1967) 392-393.; Markó (2003) 275.

országgyűlési képviselője.⁷¹ A Képviselőház egyik alelnöke is volt.⁷² A kiegyezés idején a Deák-párthoz csatlakozott.⁷³ (Korábban Széchenyi és Deák híve).⁷⁴ Az 1861. évben jelent meg nyomtatott monumentális, magyar nyelvű fő műve, az *Erdélyhoni jogtudomány*⁷⁵ három kötetben, mely az MTA 200 arany értékű nagyjutalmában részesült⁷⁶ 1865-ben.⁷⁷ A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1861. december 20.), illetve később tiszteleti tagja (1865. december 10.).⁷⁸ Levelező tagi székhelye későbbi egyházi jogi monográfiája egy részlete volt.⁷⁹ Élete végén egyházzal foglalkozott.⁸⁰ Dósa akadémikus 64 éves korában, 1867. november 17-én hunyt el Pesten (Pest vármegye).⁸¹ A Nemzeti Múzeumban ravatalozták fel.⁸² Nagyváradon, Kolozsváron, és Tordán is fogadták jogászok és jogtanárok, míg marosvásárhelyi nyughelyére nem érkezett.⁸³ Egyes megállapítások szerint jogirodalmi munkássága előtanulmánynak indult az 1848-as kodifikációhoz, „minden kritika nélkül” (Beér erősen vitatható véleménye szerint) teljes képet adott az erdélyi tételes jogról (monografikusan már a Bach-rendszert és a Schmerling-provizóriumot követően – K.Gy.) az erdélyi tételes jogról.⁸⁴ Művében „tudatos hallgatással mellőzte az osztrák polgári jogot” (Beér), amely a magyarországi jogintézményeket ekkor már egyre inkább befolyásolta.⁸⁵ A kiegyensúlyozottabb értékelések alapján Kolosváry Bálint (1875-1954) magánjogász akadémikus rámutat arra, hogy a mű későbbi megjelenése ellenére is az 1848 előtti töretlen, egységes magyar jog, értelmezésünk szerint tehát a köz- és magánjog, valamint perjog, azaz az ún. hazai jog (*jus patrium*) reprezentánsa. Szilágyi Sándor (1827-1899) történész akadémikus arra mutat rá, hogy az erdélyhoni jogtudományt összefoglaló köteteket pont az hívta életre, hogy ez a fajta tudás már kezdett feledésbe merülni.⁸⁶ Ahogy Dósa nevezi művét, a „jogtani múltunk eredményeit őrző szekrény”⁸⁷ a négy fő jogi művét latinul író, háromkötetes munkát is alkotó nagy Tripartitum-komentátor Szegedi János (1699-1770); a háromkötetes latin fő művet jegyző Huszty István (1710-1772); illetve a fő műveit latinul író, de később Czövek István (1777-1828) által magyarra fordított, kisebb magyar és német műveket jegyző Kelemen Imre (1745-1819); a fő műveit latinul író, de már magyarul is publikáló, Dósa mesterének tekinthető Kövy Sándor (1763-1829); illetve a Dósával sokban rokon, első munkáit latinul író,

⁷¹ Id. Szinnyei (1893) 1028-1029.; Beér (1967) 393.; Markó (2003) 275.

⁷² Id. Szinnyei (1893) 1028-1029.; Beér (1967) 393.; Markó (2003) 275.

⁷³ Beér (1967) 392.; részletesen: Markó (2003) 275.

⁷⁴ Veress (2019) 8-9.; Nagy (2024a) 126.

⁷⁵ Dósa Elek: *Erdélyhoni jogtudomány, melyet az alkotmányos Erdélyhonban az 1000-dik [-ik] év olta [óta] törvényszerűen költ [kelt], s az 1849-dik [-ik] évig érvényességgel bírt törvények és szokások szerint szerkeszte [szerkesztett] --. -- jogtudor. Három könyvben. I. Erdélyhoni közjogtan. Erdélyhoni jogtudomány II. Erdélyhoni magánjogtan. Erdélyhoni jogtudomány III. Erdélyhoni magyar pertan. Kolozsvár, [Stein János]-Római Katolikus Líceumi Nyomda-Evangéliumi Református Főtanoda, 1861. xliii, 244, (1); xvi, 580, (2); xiii, 327, (2).*

⁷⁶ Id. Szinnyei (1893) 1029.; Markó (2003) 275.

⁷⁷ Markó (2003) 275.

⁷⁸ Id. Szinnyei (1893) 1029.; Markó (2003) 275.

⁷⁹ Markó (2003) 275. Az egyházi jogi nyomtatott monográfiája: Dósa Elek: *Az erdélyhoni evangelico-reformátusok egyházi jogtana*. Pest, Osterlamm Károly. xii, (2), 219, (1).

⁸⁰ Beér (1967) 393.

⁸¹ Id. Szinnyei (1893) 1029.; említőleg: Beér (1967) 393.; Markó (2003) 275. Részletesen: Veress (2019) 13.

⁸² Veress (2019) 13.

⁸³ Veress (2019) 13-14.

⁸⁴ Beér (1967) 393.

⁸⁵ Beér (1967) 393.

⁸⁶ Veress (2019) 14.

⁸⁷ Veress (2019) 15.

de alapvetően magyarul publikáló, három kötetes magyar fő művet alkotó Frank Ignác (1788-1850) akadémikus munkásságával állítható párhuzamba, mint a hazai jog kései, egyik legutolsó összefoglalása egy olyan korszakban, amikor a hazai közjog, a közigazgatási jog, a magánjog, a büntetőjog, és az egyes perjogok szakjoggá válása vagy megtörtént, vagy küszöbön állt.

Dósa Elek főbb munkái

A három politikai rendszerről, honi tapasztalások szerint. *Nemzeti Társalkodó*⁸⁸ 3. évf. (1832) 19. sz. 289-300. (A másodlagos forrásokban nem jelölt Rupertus aláírással a cikk végén. – K.Gy.)

https://dspace.bcucuj.ro/bitstream/123456789/86094/1/BCUCLUJ_FP_H111_1832_002_019.pdf; A szokásról törvényes értelemben. *Nemzeti Társalkodó* 5. évf. (1834) 10-12. sz. 1-23.; Felelet: az 1834. esztendő első fél esztendei *Nemzeti Társalkodó* 20., 21., 22. számjaiban [számaiban] megjelent Feleletekre. *Nemzeti Társalkodó* 5. évf. (1834) 10-12. sz. I-II. félév. 145-195.; Az erdélyi református egyházban az egyházi jegyzők successiója nem abus. *Nemzeti Társalkodó* 16. évf. (1845) 63. sz.; Dósa Elek naplószerű bejegyzései 1861-1862. In: Girókuti P. Ferenc: *Országos nagy képes naptár. 1861-dik [1861.] évre. Erdélyi kiadás.* Pest-Kolozsvár, k.n. [Szerző?], 1861. ismeretlen oldaltartomány; *Erdélyhoni jogtudomány, melyet az alkotmányos Erdélyhonban az 1000-dik [-ik] év olta [óta] törvényszerűen költ [kelt], s az 1849-dik [-ik] évig érvényességgel bírt törvények és szokások szerint szerkeszte [szerkesztett] --. -- jogtudor. Három könyvben. I. Erdélyhoni közjogtan. Erdélyhoni jogtudomány II. Erdélyhoni magánjogtan. Erdélyhoni jogtudomány III. Erdélyhoni magyar pertan.* Kolozsvár, [Stein János]-Római Katolikus Líceumi Nyomda-Evangéliumi Református Főtanoda, 1861. xliii, 244, (1); xvi, 580, (2); xiii, 327, (2).; *Az erdélyhoni evangelico-reformátusok egyházi jogtana.* Pest, Osterlamm Károly. xii, (2), 219, (1); Levele báró Wesselényi Miklóshoz. *Történeti Lapok* 2. évf. (1875) 1. sz. 268.; *Erdélyhoni jogtudomány I. Erdélyhoni közjogtan. Erdélyhoni jogtudomány II. Erdélyhoni magánjogtan. Erdélyhoni jogtudomány III. Erdélyhoni magyar pertan.* (S.a.r.: Rokolya Gábor). Budapest, Közjegyzői Akadémia Kiadó, 2019. 15, xliii, 244, (1); xvi, 580, (2); xiii, 327, (2). *Studia Notarialia Hungarica-Közjegyzői Tanulmányok* 33. (Sor. szerk.: Rokolya Gábor) – reprint kiadás.

Kéziratok

Versírási próbagyakorlatok. M., lat. 1816-1817. Ismeretlen helyen.;⁸⁹ *Grof [Gróf] Toldalaghi Sigmond [Zsigmond] tiszteletére írt Idylium [idillium].* 1818. Autogr. 6 ff.;⁹⁰ [Dósa Elek erdélyi

⁸⁸ A kevésbé ismert erdélyi folyóiratról: V. Busa Margit: *Magyar sajtóbibliográfia. A Magyarországon magyar és idegen nyelven megjelent, valamint a külföldi hungarika hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. Az adatokat gyűjt., a bibliográfiát összeáll. és a szöveg gond.: --. --. Kézirat gyanánt* I/1. 1705-1849. I/2. II. Mutatók/Register. III. 1850-1867. (A magyar mellett német és francia bevezetővel is). Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1986 [1987]-1996. 189. lxxviii, 560; 667; xxv, 474. 279. tétel https://mek.oszk.hu/03500/03545/html/busal_1.htm

⁸⁹ Id. Szinnyei József utal arra, hogy a kézíratról 1893-ban tudott. Id. Szinnyei (1893) 1029.

⁹⁰ 20 x 13 cm. Félvászonkötés. Ltsz. ENMK On. 89-1913. Ms. 1869. Poss: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adomány. EMEKvt. Kolumbán Judit: Dósa Elek (1803-1867) kéziratok a kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattárában. *Glossa Iuridica* 11. évf. (2024) 29-47. https://ajk.kre.hu/images/doc2024/glossa/2024XI34/GI_2024_3-4_029-047.pdf Lásd a 40. oldalon írtakat. Az eredeti forrást néhol pontosítottuk, a zavaró ortográfiát, és a ma már idegenszerű dátumok, és a nem egyértelmű szavak átírását, a rövidítések feloldását megadtuk Id. Szinnyei József utal arra, hogy a kéziratok hagyományok, levélfogalmazványok, kéziratok egyéb művek 1893-ban még Dósa Miklósné birtokában (vagy az ő birtokában is) voltak. Elképzelhető, hogy ezek, mint egész szállottak Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka személyére, és ezek (is) kerültek a mai kolozsvári őrzőhelyre. Id. Szinnyei (1893) 1029.

úti naplója]. 1821. M., lat., fr., [etc.]. Autogr. 16 ff.;⁹¹ [Dósa Elek jegyzetei iskolai tanulmányaiból 1822-1826.] Fr. Ném. M. Autogr. 142 ff.;⁹² *Levelei Bod Péterhez 1823-1863.* 18 db.;⁹³ *Kivonatok a jogi tudományokból.* 1827-1828. Lat. Ismeretlen ff., ismeretlen helyen;⁹⁴ *Az erdélyi közönséges törvény rövid előterjesztése.* Marosvásárhely, 1832. Autogr. 36 f.;⁹⁵ *Jus Romanum. Pars generalis et specialis.* 1830-1836. Lat. Autogr. 36 ff.;⁹⁶ *Primae lineae juris criminalis legibus patriis quantum fieri potuit accomodati.* Marosvásárhely 1831. Lat. Autogr. ismeretlen ff.;⁹⁷ *Az erdélyi közönséges törvény (jus publicum) rövid előterjesztése.* Marosvásárhely, 1832. Autogr. 55 ff.;⁹⁸ *Hírlapi értekezések [gyűjteménye] (1832-1845).* Autogr. 57 ff.;⁹⁹ *A maroszséki primipilus és pixidarius szabad székegyek tisztválasztási szabad votumok megszorítását tzelző [célzó] törekedés ellen az 1832ik esztendő januarius 30-án [1832. esztendő január 30-án] kezdett és az ezt követő napokon folytatott Gyras [gírás] gyűlésen előterjesztett vélekedés.* (1832?). Autogr. 5 ff.¹⁰⁰; *Elementa juris publici Transilvanici.* Marosvásárhelyi, 1833. Lat. Autogr. 112 ff.¹⁰¹; *1833 (Ezernyolcszázharminhárom) május 2-án tárgyalatott több tárgyakról nézetek.* 1833. Autogr. 12 ff.;¹⁰² *Jegyzések a Corpus Jurisból.* Marosvásárhely, 1835. Autogr. 25 ff.¹⁰³; *Az Approbata Constitutionak rövid kivonata.* 1835. Autogr. ff. ismeretlen;¹⁰⁴ *Általános jegyzések és kivonatok erdélyi Országgyűlési jegyzőkönyvekből és irományokból, 1839.4.3-18.03.* [1839. március 3.-március 18.]1839. 11

⁹¹ 21 x 13 cm. Csonka. Félvászonkötés, enyhén rongált. Ltsz. ENMK. On. 88-1913. Ms. 1874. Inc.: „Indulunk 1821. július 9-én, Ny[ár]ad] Sz.[ent] Benedekről...” Poss: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 40.

⁹² 21 x 14 cm. (különböző méret). Több különálló füzetből áll. Kötés nélkül. Ltsz. ENMK On. 85-1913. Ms. 3003. Poss: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 40.

⁹³ Id. Szinnyi József utal arra, hogy a kéziratokat a Marosvásárhelyi Könyvtárban látta, vagy legalábbis 1893-ban még tudott a létezésükről. Id. Szinnyi (1893) 1029.

⁹⁴ Id. Szinnyi József utal arra, hogy a kézirat 139 ív terjedelmű, és negyedrért nagyságú. Id. Szinnyi (1893) 1029.

⁹⁵ 28 x 22 cm. Félvászonkötés. Ltsz. ENMK. On. 47-1913. Ms. 1972. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 40.

⁹⁶ Félvászonkötés. Ltsz. ENMK On. 57-1913. Ms, 1911. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 40.

⁹⁷ 29 x 22 cm Félvászonkötés. Ltsz. ENMK On. 109-1913. Ms. 1984. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 41.

⁹⁸ 28 x 22 cm. Félvászonkötés. Ltsz. 46-1913. Ms, 1973. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 41.

⁹⁹ 29 x 22 cm. Félvászonkötés. Ltsz. ENMK On. 90-1913. Ms, 1970. Tartalmazza: ff. 1-12: *A három politikai rendszerekről - honnyi tapasztalások szerint.* 1832. [Megjelent a Nemzeti Társalkodó 1832. évf., II. félév. 18. sz. 273-289.] ff. 14-25: *A szokásról törvényes értelemben.* 1833. Megjegyzés: ff. 13. „Hírlapi értekezésem a szokásról, 1833-ban.” [Megjelent a Nemzeti Társalkodó 1834. évf., I. félév, 1. sz. 1-23.] ff. 26-45: *Felelet: az 1834. esztendő első fél esztendei Nemzeti Társalkodó 20, 21, 22ik számaiban [20., 21., 22. számaiban] megjelent Feleletekre.* 1834. [Megjelent a Nemzeti Társalkodó 1834. 10-12. sz. I-II. félév. 145-195. ff. 46-57. *Az egyházi jegyzők successioja nem abusus.* 1845. Megjelent a Nemzeti Társalkodó 1845. 69. sz. (63. sz.?) Ms. 1970. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 41.

¹⁰⁰ 28 x 21 cm. Félvászonkötés. Ltsz. ENMK On. 63-1913. Ms. 1994. Poss.: Gaál Gyuláné, Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 41.

¹⁰¹ 29 x 21 cm. Ltsz. ENMK On. 44-1913. Ms. 1981. Széljegyzetekkel, szövegkiegészítésekkel. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 42.

¹⁰² 28 x 22 cm. Félvászonkötés. Ltsz. ENMK On. 67-1913. Ms, 1985. Inc. „A Polgári Társaságok eredetével tsaknem [csaknem] egyidős a Constitutio (a történeti alkotmány – K.Gy.) és Kormány közti küzdés...” Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 42.

¹⁰³ 26 x 22 cm. Ltsz. ENMK On. 39-1913. Ms. 2070. Poss.: Gaál Gyuláné, Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 42.

¹⁰⁴ 27 x 25 cm. Ltsz. ENMK On. 40-1913. Ms. 2025. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 42.

ff.,¹⁰⁵ *De Actionibus*. 1839. Lat. Autogr. 76 ff.;¹⁰⁶ *Erdélyhoni jogtudomány, melyet az alkotmányos Erdélyhonban az 1000dik [1000.] év olta [óta] törvényszeresen költ [törvényesen kelt], s az 1849 évig érvényességgel birt [bírt] Törvények [törvények] és szokások szerint szerkeszté [szerkesztette] Dósa Elek Jogtudor*. (1839-1842). É. n. 176 ff.;¹⁰⁷ *Bevezetés az erdélyi törvénytudományba*. 1841. Autogr. 26 ff.;¹⁰⁸ *Bevezetés az erdélyi törvénytudományba*. (1841?). Egykorú másolat. 15 ff.;¹⁰⁹ *Erdélyhoni törvénytudomány. Bevezetés*. 1844. Autogr. 38 ff.;¹¹⁰ *Erdélyi magánjogtudomány, kidolgozta Makfalvi Dósa Elek jogtudor' s' a marosvásárhelyi év. Ref. Fő oskolának [Evangelico-Reformata Főiskolán] törvényes rendes jogtanár, MVásárhelyt [Marosvásárhelyt] 1848*. (Marosvásárhelyt, 1848. febr. 5. - 1851. április 15.). Másolat. 497 ff.;¹¹¹ *Erdélyi magánjogtudomány, III. rész. Mvásárhelyt. [Marosvásárhelyt] 1848*. 64 ff.;¹¹² *Az erdélyi Evangelico Reformata Egyház külviszonyainak ideiglenes szabályozása*. 1850. Autogr. 6 ff.;¹¹³ *Bentham Jeremy, Dumont Étienne [Jeremy Bentham -*

¹⁰⁵ 45x26 cm. Ltsz. Félvászokötés. ENMK On. 83-1913. Ms. 3158. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adomány. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 42.

¹⁰⁶ 28x 22 cm. Félvászokötés. Ltsz. ENMK On. 53-1913. Ms. 1971. Poss.: Gaál Gyuláné, Dósa Katinka adomány. EMEKvt. Bejegyzés: korábbi kéziratáros által ceruzával: ff. 76 v.: „Dósa Elek Erdélyhoni jogt. III. részének hozzávetőleg a 186. lapjáig terjedő anyagának lehet tekinteni. Kolumbán (2024) i. m. 42.

¹⁰⁷ 31 x 24 cm. Félvászokötés. *Könyv 1: Erdélyhoni közjogtan*. É. n. 176 ff.; Ltsz. ENMK On. 101-1913. Ms. 2000. Poss: G. Eszterházy (bélyegző). *Könyv 2: Magánjogtudomány*. (1839) 266 ff. Ltsz. ENMK On. 41-1913. Ms. 2000. Bejegyz. ceruzával: szenny lap 1.: „NB. Az erdélyhoni jogtudomány II. Könyvének egyik régebbi kidolgozása. (I.)” A szerző javításaival, kiegészítéseivel. *Könyv 3: A jog követelésről. [A jogi követelésről]. (1842)*. Ajánlás: Az alkotmányos Erdélyhoni Nagy Fejedelemség emlékeztetének szenteli a szerkesztő. Autogr. 1-3 kötet. Ltsz. ENMK On. 51-1913.; *Bevezetés az erdélyi törvénytudományba*. 1841. Autogr. 26 ff. 26 x 21 cm. Félvászokötés. Ltsz. ENMK On. 48-1913. Ms. 2035. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adomány. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 43.

¹⁰⁸ 26 x 21 cm. Félvászokötés. Ltsz. ENMK On. 48-1913. Ms. 2035. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adomány. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 43.

¹⁰⁹ 27 x 21 cm. Félvászokötés. Ltsz. ENMK On. 49-1913. Ms. 2028. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adomány. EMEKvt. Megjegyz.: „Az előbbinek [Ms. 2035-ös jelzet] más kézzel írt s annak javításai szerint igazított szövege.” Kolumbán (2024) i. m. 43.

¹¹⁰ 36 x 23 cm. Ltsz. On. 50-1913. Ms. 2211. Hozzákötvé még: Előszó 1861. febr. 18. Autogr. Előszó 1861. febr. 22. Vályi Károly másolata. ff. 1-2: „Előszó.” [1861. febr. 18.]. Dess.: „Írtam Mvásárhelyen [Marosvásárhelyen] az 1861ik év Februáriusa 18-án [1861. február 18-án] Dósa Elek Mpria Jogtudor [manu propria (saját kezűleg, s.k. /írta/) jogtudor]. Bejegyzés korábbi kéziratárostól: „Dósa Elek Erdélyhoni jogtudomány cz. [című] munka Előszójának a nyomtatásban megjelenttől eltérő fogalmazványa.” ff. 3-4: Előszó [1861. febr. 22.]. Bejegyzés: „NB. Ezt másolatván Vályi Sógor által, kiküldöttem B. Bánffy János úrnak 1861 Febr. 23-án. D.E. [1861. február 23-án D(ósa)E(lek)].” ff. 5-36: *Erdélyhoni törvénytudomány, Iső [első] könyv. Bévezetés. [Bevezetés]*. 1844.3.8. Bejegyzés a kéziratári osztálynaplóba: „A kiadvány (Erdélyhoni jogtudomány, Kvár. [Kolozsvár] 1861. I. könyv) 1-40 lapjaival egyezik. Ettől kevés stílus módosításban tér el s abban, hogy e kézirat a fedelmi feltételekről cz. [című] ... §-al bővebb.” ff. 37-38: (Dósa Elek válasza id. gr. Teleki Domokosnak és br. Bánfy Jánosnak könyve bírálataira válaszként.) Inc. „Id. Ml. Gr. Teleki Domokos úr ő nagysá[gán]ak...” (1861). Bejegyzés, ceruzával: ff. 37: „Dósa Elek válasza id. gr. Teleki Domokosnak és br. Bánfy Jánosnak könyve bírálataira válaszként.” Bejegyzés, ceruzával: ff. 37: „Dósa Elek válasza id. gr. Teleki Domokosnak és br. Bánfy Jánosnak könyve bírálataira válaszként.” Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adomány. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 43-44.

¹¹¹ 24 x 21 cm. Papírkötés, felső része enyhén rongált. A gerincen: „Erdélyi magánjogtan.” (Marosvásárhelyt, 1848. febr. 5. - 1851. április 15.). Másolat. Etédi Gothárd főügyvéd [tkp. főügyész, a reformkorban az ügyész és az ügyvéd kifejezés között nem tettek mindenkor különbséget. -K.Gy.] másolata. Ltsz. ENMK On. 5-1914. Ms. 2397. A másolat időpontja a kézirat 6. oldala ill. 254. oldala alján található bejegyzés alapján: „írja Gothárd 1848 Febr. 5. MVásárhelyt. [1848. február 5-én, Marosvásárhelyt].” Poss.: „Etédi Gothárd ügyvéd.” Vásárlás Rozman Mórtól. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 44.

¹¹² 24 x 20 cm. Papírkötés. Ltsz. ENMK On. 6-1914. Ms. 2398. Másolat, Etédi Gothárd főügyvéd [tkp. főügyész, a reformkorban az ügyész és az ügyvéd kifejezés között nem tettek mindenkor különbséget. -K.Gy.] másolata. Poss.: „Gothárd.” Vásárlás Rózman Mórtól. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 44.

¹¹³ 41 x 26 cm. Félvászokötés. (Az erdélyi ref. Egyház külviszonyai szabályozásának terve 1850-ben.; Ebben van a Lutherana Egyház hasonló terve is). Ltsz. ENMK. On. 69-1913. Ms. 2179. Dósa Elek s. k. bejegyzése: „Írtam

Étienne Dumont]: Értekezés a törvénykezési bizonylatokról, melyet Bentham Jeremias jogtudor kézírataiból szerkesztett Dumont István [Étienne Dumont] genevai [genfi] képviselő, frantziából [franciából] magyarosította [magyarra ford.] Dósa Elek jogtudor a' második kiadás után Josephvárosi [josefstadti] fogságában 1852 Január 25.én [1852. január 25-én] kezdve. 1852. 124 ff.;¹¹⁴ Erdélyi magánjogtudomány, 2. könyv. Marosvásárhely. É. n. (1861?). 248 ff.;¹¹⁵ Rész 3: A jog követelésről [A jogi követelésről].136 ff.;¹¹⁶ Dósa Elek naplószerű bejegyzései 1861-1862. [in: Országos nagy képes naptár. 1861-dik évre. Erdélyi kiadás. Pest, Kolozsvár]. 26 ff.;¹¹⁷ „A jog biztonsága feltételeiről. [A jogbiztonság feltételeiről]. Pesten, 1866. (Id. Szinnyei szerint 1866. július 9.) Autogr. 19 ff.;¹¹⁸ A nemtelen jószágot nem bírhat. 19. század. Autogr. 4 ff.;¹¹⁹ A római magánjog-tudomány. 19. sz. Autogr. 104 ff.;¹²⁰ Quaestiones e jure patrio privato; Quaestiones e jure Publico Transilvanico; Quaestiones e jure Civili Romano; Quaestiones e jure Criminali. 19. sz. Lat. Autogr.10 ff.;¹²¹ A Büntető Törvénytudomány (Jus Criminale). 19. sz. Másolat. 26 ff.;¹²² Jus criminale [kurzus-szerű összefoglaló]. 19. sz. Autogr. 31 ff.;¹²³ Az erdélyi magyar és erdélyi magánjogtudomány.19. sz. Autogr. 217 [-259] ff.¹²⁴ Erdélyi közönséges törvény. 19. sz. M. Autogr. 144 ff.;¹²⁵ Benthám Jérémiás [Jeremy Bentham], Dumont István [Étienne Dumont]: Értekezés a törvénykezési bizonylatokról, (...). Frantziából [Franciából] magyarosította [magyarra fordította] Dósa Elek

B. Kemény Ferenc önagsága általi felszólíttatásom [felszólíttatásom] következésébe- s ő Exelenciájának [Óexcellenciájának] egy magyarázó levél kíséretében kiküldöttem 1850. Julius 7én. D.E. [1850. július 7-én D(ósa)E(lek)].” Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 44.

¹¹⁴ 42 x 27 cm. Eredeti tisztázat. Félvásznon kötés. Ltsz. ENMK On. 70-1913. Ms. 1818. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 45. Id. Szinnyei József utal arra, hogy a kézirat 57 ív terjedelmű, és kettedrét nagyságú. Id. Szinnyei (1893) 1029.

¹¹⁵ 31 x 24 cm. Eredeti tisztázat. Csonka. Félvásznonkötés. A 329. oldalig számozott üres lapokkal. Ltsz. ENMK On. 43-1913. Ms. 1938/1. Bejegyzés: „NB. Csonka! Terjed a Dósa E. Erdélyhoni jogtud. II. könyv (Erdélyhoni magyar magánjog). Kolosv.[ár],1861. 441. oldalig mint a nyomtatvány eredeti kézírata.” A kézirat után bekötött, más méretű lapon a szerző bejegyzése: 1 f. r.: „kijavítandó hibák a Magánjogtanba.” 1 f. v.: „Kiküldöm Ocsvai úrnak. 1861. 20.3. [1861. március 20.]” „A Magánjogtan Sajtó hibái [sajtóhibái].” Osztálynapló [Növedéknapló]: „A szerző eredeti javításokkal s közbeszúrt pótlásokkal írt kézírása. A kiadvány szövegével egyezik, de a vége hiányzik.” Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 45.

¹¹⁶ 31 x 24 cm. Autográf tisztázat. Félvásznonkötés. Ltsz. ENMK On. 52-1913. Ms. 1938/2. [Az Ms. 1938/1. folytatása]. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Bejegyzés: Könyv 3: 133. f. r.: kéziratós ceruzás bejegyzés: „(Vö.: A kiadvány 188. lapjaival.)” Kolumbán (2024) i. m. 45. Id. Szinnyei József utal arra, hogy a kézirat egy ív terjedelmű, és negyedrét nagyságú. Id. Szinnyei (1893) 1029.

¹¹⁷ 25 x 18 cm. Ltsz. ENMK On. 68-1913. Ms. 2122. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt.

¹¹⁸ 36 x 24 cm. Félvásznonkötés. Ltsz. ENMK On. 72-1913. Ms. 2215. Poss.: Gaál Gyuláné, Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 46.

¹¹⁹ 28 x 21 cm. Félvásznonkötés. Ltsz. ENMK On. 90-1913. Ms. 1987. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 46.

¹²⁰ 28 x 21 cm. Félvásznonkötés. Ltsz. ENMK On. 56-1913. Ms. 1979. Tartalmazza: ff. 1-4: „A római magánjogtan tartalma.” 23 x 17 cm. A szerző javításaival. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 46.

¹²¹ 28 x 21 cm. Félvásznonkötés. Ltsz. ENMK On. 111-1913. Ms. 1975. Poss.: Gaál Gyuláné, Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 46.

¹²² 26 x 20,5. Ltsz. ENMK. On. 55-1913. Ms. 2032. A Jus Criminale (Ms. 2033) kézirat magyar változata. A másolat készítőjét nem ismerjük. A széljegyzetek, a szöveg javítása Dósa Elektől származik. Poss.: Gaál Gyuláné, Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 46.

¹²³ 26 x 21 cm. Félvásznonkötés. Ltsz. ENMK On. Ms. 2033. Poss.: Gaál Gyuláné, Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 46.

¹²⁴ 27 x 22 cm. Félvásznonkötés. Ltsz. ENMK. On. 42-1913. Ms. 2001. Bejegyzés: ceruzával, korábbi kéziratáros által: „Az Erdélyhoni jogtudomány II. Könyve régebbi kidolgozásának újból való (II.) leírása. Az I. kézirat javításait is átíró kézirat.” Kolumbán (2024) i. m. 47.

¹²⁵ 31 x 24 cm. Félvásznonkötés. Ltsz. ENMK. On. 45-1913. Ms. 1974. Poss.: Gaál Gyuláné, Dósa Katinka adománya. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 47.

(jogtudor a' második kiadás után Josephvárosi [josefstadti] fogságában 1852. január 25-én kezdve. 1852.). É.n. (19. sz. második fele). 141 ff.¹²⁶

Felhasznált irodalom

Ortvay Tivadar: *Száz év egy hazai főiskola életéből. A pozsonyi királyi akadémiának 1784-től 1884-ig való fennállása alkalmából*. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1884. vi, 324.; Bozóky Alajos: *A nagyváradi királyi akadémia százados múltja 1788-tól 1888-ig, százéves jubileuma alkalmából*. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1889. iv, 254.; Bozóky Alajos: *A Nagyváradi Kir. Jog- és Államtudományi Kar almanachja 1886-1887-ről*. Közli: *Az igazgató. Tizenharmadik évfolyam*. Nagyvárad, Hügel Ottó, 1887. 59.; Szinnyei József: Dósa Elek [címszó]. In: Id. Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái II. Caban – Exner*. Budapest, Hornyánszky Viktor, 1893. 1027-1030.; Udvardy László: *Az Egri Érseki Jogliceum története (1740–1896)*. Eger, Érseki Jogliceum, 1898. xv, 935.; Horváth Ödön: Jogakadémia (jogliceum). In Márkus Dezső (szerk.): *Magyar jogi lexikon IV. Halászyúrú – Kitionich. Hat kötetben, számos szakférfiú közreműködésével*. Budapest, Pallas, 1903. 436–450.; Márki Sándor: *Dósa György*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1913. 528. Magyar történelmi életrajzok sorozat; Gömöry János: *Az Eperjesi Ev. Kollégium rövid története 1531-1931*. Prešov, Kösch Nyomda, 1933. 79.; Bónis György: *Erdélyi perjogi emlékek. [Kőszegi Antal(?)]: Idea processuum 1776. Id. Szász Károly perjogi előadásai 1836*. Kolozsvár-Budapest, Minerva - Erdélyi Tudományos Intézet - Teleki Pál Intézet, 1942. xxiv, 157., Beér János: Dósa Elek. [címszó]. In: Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon I. A-K*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967. 392-393.; Csizmadia Andor: Jogi oktatás a Pécsi Kir. Akadémián a 19. században. In: Csizmadia Andor (szerk.): *A 600 éves jogi felsőoktatás történetéből 1367–1967. A pécsi egyetem történelmi konferencia anyagából (1967. október 12.)*. Pécs, PTE, 1968. 27–40.; Fényes Miklós: A hazai jog oktatása és tananyaga a Pécsi Akadémián (1798–1799). In: Csizmadia Andor (szerk.): *A 600 éves jogi felsőoktatás történetéből 1367–1967. A pécsi egyetem történelmi konferencia anyagából (1967. október 12.)*. Pécs, PTE, 1968. 41–51.; Györgyi Kálmán: Jogi oktatás. In Szabó Imre (szerk.): *Állam- és jogtudományi enciklopédia I. A–K*. Budapest, Akadémiai, 1980. 885–908.; V. Busa Margit: *Magyar sajtóbibliográfia. A Magyarországon magyar és idegen nyelven megjelent, valamint a külföldi hungarika hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. Az adatokat gyűjt., a bibliográfiát összeáll. és a szöv. gond.: --. Kézirat gyanánt I/1. 1705-1849. I/2. II. Mutatók/Register. III. 1850-1867.* (A magyar mellett német és francia bevezetővel is). Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1986 [1987]-1996. 189. lxxviii, 560; 667; xxv, 474. 279. tétel https://mek.oszk.hu/03500/03545/html/busa1_1.htm; Szabó Miklós-Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521-1700. Fontes rerum scholasticarum IV*. Szerk.: Keserű Bálint. Szeged, JATE, 1992. xi, 392.; Bruckner Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kulturmunkássága 1919–1949*. Miskolc, ME ÁJK, 1996. 288.; Mészáros Andor: *Magyarországi diákok a prágai egyetemeken 1850-1918*. Budapest, ELTE Egyetemi Levéltár, 2001. 180.; Markó László: Dósa Elek [szócikk]. In: Balogh Margit-Burucs Kornélia-Hay Diana-Markó László: *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002 I. A-H*. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ-Tudománytár, 2003. 275-276.; Koi Gyula: Adatok 1800 utáni jogirodalmi könyvkiadásunkhoz. Könyvészetileg ismeretlen nyomtatványok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kari Könyvtárában valamint az ELTE

¹²⁶ 30 x 23 cm. Egykorú másolat. Félvászon kötés. Ltsz. ENMK On. 71-1913. Ms. 1968. Poss.: Gaál Gyuláné szül. Dósa Katinka adományára. EMEKvt. Kolumbán (2024) i. m. 47. Id. Szinnyei József utal arra, hogy a kézirat 57 ív terjedelmű, és kettedrét nagyságú. Id. Szinnyei (1893) 1029.

Egyetemi Levéltárban. *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae* 47 (2005) 241-280.; Varga Júlia: *A kolozsvári királyi liceum hallgatósága 1784-1848*. MTA Egyetemtörténeti Albizottság – ELTE Egyetemi Levéltár, 2000. 319., 6. (mellékletek külön lapokon); M. Novák Veronika: *A Pozsonyi Jogakadémia hallgatósága 1777-1849*. Budapest, MTA Egyetemtörténeti Albizottság – ELTE Egyetemi Levéltár, 2007. 654.; Varga Júlia: *A Nagyváradi Jogakadémia (1780-1848) és a Püspöki Szeminárium (1741-1848) hallgatósága*. Budapest, ELTE Levéltár, 2006. 327.; Pomogyi László: *Jogakadémia*. In: Pomogyi László: *Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézisztár*. Budapest, M-érték, 2008. 510–511.; Stipta István: *A Miskolci Evangélikus Jogakadémia (1919–1949)*. In: Kajtár István-Pohánka Éva (szerk.): *A pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*. Pécs, Publikon, 2009. 65–86.; Kajtár István-Pohánka Éva: *A pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*. Pécs, Publikon, 2009. 313.; Szabó Béla: *A nagyszombati jogakadémia megalapításának előzményei*. In: Máthé Gábor – Révész T. Mihály – Gosztonyi Gergely (szerk.): *Jogtörténeti parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös, 2013. 338–347.; Koi Gyula: [Szentkirályi Mórival foglalkozó részek]. In: Koi Gyula: *Évszázadok megszgyén. Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája. Zsoldos Ignác (1803-1885) Récsi Emil (1822-1864) Concha Győző (1846-1933) Magyary Zoltán (1888-1945)*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013. 19-19.; Koi Gyula: [Szentkirályi Mórival foglalkozó részek]. In: Koi Gyula: *A közigazgatás-tudományi nézetek fejlődése. Külföldi hatások a magyar közigazgatási jog és közigazgatástan művelésében a kameralisztika időszakától a Magyar-iskola koráig*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, 2014. 125. 646. lj.; P. Szabó Béla (szerk.): *„Ernyedetlen szorgalommal.” A Debreceni Tudományegyetem jogászprofesszorai*. Debrecen, DE ÁJK – DELA, 2014. 688.; Veress Emőd: *Az Erdélyhoni jogtudományról és Dósa Elekről*. In: Dósa Elek: *Erdélyhoni jogtudomány I. Erdélyhoni közjogtan*. (S.a.r.: Rokolya Gábor). Budapest, Közjegyzői Akadémia Kiadó, 2019. 5-15. *Studia Notarialia Hungarica-Közjegyzői Tanulmányok* 33. (Sor. szerk.: Rokolya Gábor); Sereg Péter: *Az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia története*. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2021. 140.; Kolumbán Judit: *Dósa Elek (1803-1867) kéziratái a kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattárában*. *Glossa Iuridica* 11. évf. (2024) 29-47. https://ajk.kre.hu/images/doc2024/glossa/2024XI34/GI_2024_3-4_029-047.pdf; Nagy Péter: *Adalékok a Dósa család és a marosvásárhelyi jogi oktatás kapcsolatának történetéhez*. *Forum. Acta Juridica et Politica* 14. évf. (2024) 3. sz. 125-137.; Nagy Péter: *Dósa Elek utazása és a korabeli német jogtudomány*. *Glossa Iuridica* 11. évf. (2024) 3-4. sz. 11-28.; Szabadfalvi József: *Emlékezés Kövy Sándorra, a kiemelkedő jogtudósra, a Magyar Tudós Társaság alapszabályzatának egyik kidolgozójára*. *Akadémikusok Emlékezete* (korábban használt elnevezéssel lásd: *Jubileumi Megemlékezések*) 12. évf. (2025) 51. sz. 1-5. https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2026/Kövy_Sándor_SZABADFALVI_MTA_2026.pdf.

Koi Gyula PhD

Tudományos főmunkatárs; v. vezető kutató;
tudományos munkatárs

Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) Államtudományi és
Nemzetközi Tanulmányok Kar; Pécsi Tudományegyetem (PTE) Állam-
és Jogtudományi Kar; ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont
Jogtudományi Kutatóintézet

E-mail: koigyula@gmail.com